

EOC
EUROASIAN
ONLINE
CONFERENCES

ENGLAND CONFERENCE

**INTERNATIONAL CONFERENCE ON
MULTIDISCIPLINARY STUDIES AND
EDUCATION**

Google Scholar

zenodo

OpenAIRE

doi digital object
identifier

eoconf.com - from 2024

INTERNATIONAL CONFERENCE ON MULTIDISCIPLINARY STUDIES AND EDUCATION: a collection scientific works of the International scientific conference – London, England, 2026. Issue 7

Languages of publication: Uzbek, English, Russian, German, Italian, Spanish

The collection consists of scientific research of scientists, graduate students and students who took part in the International Scientific online conference «**INTERNATIONAL CONFERENCE ON MULTIDISCIPLINARY STUDIES AND EDUCATION**». Which took place in London 2026.

Conference proceedings are recommended for scientists and teachers in higher education establishments. They can be used in education, including the process of post - graduate teaching, preparation for obtain bachelors' and masters' degrees. The review of all articles was accomplished by experts, materials are according to authors copyright. The authors are responsible for content, researches results and errors.

YEVROPA UYG‘ONISH DAVRI LINGVISTIKASI VA RUS ILMIY QARASHLARI

Ochilova M.

O‘zbekiston davlat jahon tillari universiteti,
Tarjimonlik fakulteti, 1-bosqich talabasi

Annotatsiya. Mazkur maqolada Yevropa uyg‘onish davri tilshunosligining shakllanish bosqichlari hamda rivojlanish jarayonlari rus tilshunoslik maktabi olimlarining ilmiy qarashlari asosida tahlil qilinadi. Tadqiqotda Renessans davri lingvistikasining asosiy xususiyatlari, uning filologik tafakkur taraqqiyotidagi o‘rni va jahon tilshunosligiga ko‘rsatgan ta’siri yoritilgan.

Kalit so‘zlar: Uyg‘onish davri, Renessans, tilshunoslik, rus tilshunoslik maktabi, filologiya, grammatika, lotin tili, milliy tillar, lingvistik an‘ana.

Yevropa Uyg‘onish davri (Renessans) insoniyat madaniyati tarixida muhim burilish nuqtasi hisoblanadi. Ushbu davr nafaqat san‘at va adabiyotning yuksalishi, balki ilm-fan, xususan, tilshunoslik taraqqiyotiga ham kuchli ta’sir ko‘rsatdi. Renessans davrida tilga bo‘lgan munosabat tubdan o‘zgardi: o‘rta asrlarga xos sxolastik qarashlar o‘rnini insonparvarlik va ilmiy-tanqidiy yondashuv egalladi. Rus tilshunoslik maktabining taniqli vakillari, jumladan, V.M. Jirmunskiy va Y.S. Stepanov ushbu davrni “antik an‘analarning qayta tiklanishi hamda milliy tillarning grammatik jihatdan tavsiflanishi bosqichi” sifatida baholaydilar.

Renessans davrida til faqat diniy marosimlar vositasi sifatida emas, balki milliy madaniyat va xalq o‘zligini ifodalovchi muhim omil sifatida ham qarala boshlandi. Rus olimlarining tadqiqotlarida lotin tilining ustuvor mavqei asta-sekin pasayib, milliy tillarning grammatik tizimini yaratish jarayoni asosiy lingvistik tendensiya sifatida talqin qilinadi [1, B. 12].

Uyg‘onish davri tilshunosligini rus ilmiy an‘analari doirasida tadqiq etishda V.A. Zvegintsevning “Tilshunoslik tarixi” (“Istoriya yazikoznaniya”) asari muhim metodologik manba hisoblanadi. Olim Renessans davri tilshunosligini ikki asosiy yo‘nalishga ajratadi: birinchisi — klassik filologiyaaning tiklanishi, ya’ni qadimgi yunon va ibroniy tillarini o‘rganish; ikkinchisi esa — Yevropa milliy tillarining shakllanish jarayonidir [2, B. 45]. Shuningdek, B.A. Olxovikov ushbu davrni keyinchalik yuzaga kelgan universal grammatika nazariyalari uchun tayyorgarlik bosqichi sifatida tavsiflaydi.

Tadqiqot davomida qiyosiy-tarixiy hamda tavsifiy metodlardan foydalanildi. Rus olimlarining ilmiy qarashlari asosida Uyg‘onish davri lingvistik merosi zamonaviy tilshunoslik tamoyillari bilan qiyoslandi. Metodologik jihatdan rus tilshunosligidagi madaniy-tarixiy yondashuv ustuvor ahamiyat kasb etib, til hodisalari ijtimoiy va siyosiy omillar bilan uzviy bog‘liq holda tahlil qilindi.

Rus tilshunoslari talqiniga ko‘ra, Renessans davri tilshunosligining eng katta yutug‘i grammatik qarashlarning kengayishida namoyon bo‘ladi. O‘rta asrlarda faqat lotin tili mukammal grammatika namunasi sifatida qaralgan bo‘lsa, Uyg‘onish davriga kelib italyan, fransuz, ispan va nemis tillarining dastlabki grammatikalari

yaratildi. Quyidagi jadvalda rus olimlari tomonidan tasniflangan Uyg'onish davri tilshunosligining asosiy bosqichlari aks ettirilgan.

1-jadval: Uyg'onish davri tilshunosligining asosiy bosqichlari (Rus ta'limoti asosida)

Bosqich nomi	Davri	Asosiy yo'nalishi	Lingvistik natija
Ilk Renessans	XIV-XV asrlar	Gumanistik filologiya	Antik matnlarni tanqidiy tahrir qilish
Rivojlangan Renessans	XVI asr	Poliglotizm va milliy tillar	Milliy tillar grammatikasining yaratilishi
Kechki Renessans	XVII asr boshi	Logik-grammatik yondashuv	Universal til g'oyalarining shakllanishi

Rus olimi R.A. Budagovning fikricha, Uyg'onish davri filologlari tilning ijtimoiy funksiyasiga alohida e'tibor qaratgan ilk tadqiqotchilar hisoblanadi [3, B. 78]. Ushbu davrda yaratilgan ilmiy asarlar tilning nafaqat grammatik tuzilishini, balki uning uslubiy va ritorik imkoniyatlarini ham yoritib berdi. Quyidagi jadvalda Renessans davrida tadqiq etilgan asosiy tillar guruhi va ularning rus tilshunosligidagi talqini keltirilgan.

2-jadval: Renessans davridagi lingvistik qiziqishlar doirasi

Til guruhi	Tadqiqot maqsadi	Mashhur tadqiqotchilar
Klassik tillar (Lotin, Grek)	Antik merosni aslidagidek tiklash	Erazm Rotterdamlilik, L. Valla
Sharq tillari (Ibroniyl, Arab)	Muqaddas kitoblarni tahlil qilish	I. Reuchlin
Roman-german tillari	Milliy adabiy til me'yorlarini tuzish	P. Ramus, A. Nebrixa

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, rus tilshunoslik maktabi Uyg'onish davrini tillarning genealogik tasnifi shakllanishiga zamin yaratgan bosqich sifatida baholaydi. Aynan shu davrda to'plangan empirik materiallar keyinchalik XVII–XVIII asrlarda qiyosiy-tarixiy tilshunoslikning rivojlanishiga asos bo'lib xizmat qildi [4, B. 102].

Umuman olganda, Yevropa Uyg'onish davri tilshunosligi insoniyatning til haqidagi ilmiy tasavvurlarini sezilarli darajada kengaytirdi. Rus tilshunoslik ta'limoti ushbu davrni sxolastik qarashlardan ilmiy tafakkurga o'tish bosqichi sifatida yuqori baholaydi. Tadqiqot natijalari asosida quyidagi xulosalarni ilgari surish mumkin.

Birinchidan, Renessans davrida tilshunoslik hali mustaqil fan sifatida to'liq shakllanmagan bo'lsa-da, filologiya doirasida matnlarni lisoniy jihatdan tahlil qilishning mukammal usullari ishlab chiqildi. Rus olimlarining ta'kidlashicha, gumanistlarning antik manbalarga bo'lgan hurmati til hodisalariga ilmiy va ehtiyotkorona yondashuv madaniyatini shakllantirdi.

Ikkinchidan, milliy tillarning grammatik qurilishini o'rganish lotin tili qoliplaridan chekinishga hamda har bir tilning o'ziga xos tizimga ega ekanligini anglashga olib keldi. Natijada zamonaviy tilshunoslikdagi "til strukturasi" tushunchasining dastlabki nazariy asoslari yuzaga keldi.

Uchinchidan, rus tilshunoslik maktabining qarashlariga ko'ra, Uyg'onish davri nafaqat qadimgi tillarning qayta tiklanish bosqichi, balki tillarning o'zaro qarindoshligi va aloqadorligi haqidagi nazariyalarning shakllanish davri ham hisoblanadi. Shu sababli rus tilshunoslari Renessansni qiyosiy tilshunoslikning "tayyorgarlik bosqichi" deb ataydilar. Aynan ushbu davrda dunyo tillarining xilma-xilligi hamda ularni tizimli ravishda o'rganish zarurati anglab yetildi. Renessans davri lingvistik merosi bugungi kunda ham qiyosiy tipologiya, korpus tilshunosligi va zamonaviy lingvistik tadqiqotlar uchun muhim nazariy manba bo'lib xizmat qilmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Звегинцев В.А. История науки о языке XIX-XX веков и очерки и исследования. – Москва: Просвещение, 1960. – 466 с.
2. Ольховиков Б.А. Теория языка и лингвистическое описание: исторический и методологический аспекты. – Москва: Наука, 1985. – 254 с.
3. Будагов Р.А. Из истории языкознания. – Москва: Издательство МГУ, 1972. – 280 с.
4. Степанов Ю.С. Общее языкознание. – Москва: Наука, 1975. – 311 с.
5. Амирова Т.А., Ольховиков Б.А., Рождественский Ю.В. История и литература. – Москва: Академия, 2005. – 672 с.

